

Väljaandja:	Kultuuriminister
Akti liik:	käskkiri
Teksti liik:	algtekst
Jõustumise kp:	18.01.2020
Avaldamismärge:	RT III, 08.01.2020, 1

Kalmistu kultuurimälestiseks tunnistamine

Vastu võetud 03.01.2020 nr 2

Käskkiri antakse muinsuskaitseaduse § 19 lõike 1 alusel.

1. Tunnistan kultuurimälestiseks mälestise liigigaarheoloogiamälestis KALMISTU (asukoht Harju maakond, Kose vald, Saarnakõrveküla, Karude Karjäär 7, KÜ 33801:001:0657;2 Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa tee,KÜ 33801:001:1077).

2. Kehtestan mälestise piirid vastavalt kaardilekäskkirja lisas 1.¹

3. Muinsuskaitseameti tööde tegemise luba ei ole nõutavkaeve- ja muudeks pinnase teisaldamisega seotud töödeks sügavusega kuni 10 cm.

4. Muinsuskaitseametil teha käskkiriteatavaks menetlusosalistele ning kanda mälestise andmed kultuurimälestisteregistrisse ja Maa-ameti kaardile.

Käesolevatkäskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul alates käskkirja avalikultteatavaks tegemisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtussehalduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

Kultuurimälestisekstunnistamise asjaolud ja menetluse läbiviimine

12.07.2018avastati Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaa maantee ümberehitustööde alal Saarnakõrvekülas kopaga kaevates inimluud. Tee-ehitaja peatas tööd ning teavitas leiustPolitsei- ja Piirivalveameti ning Muinsuskaitseameti.

Leiukoha ülevaatusel13.07.2018 tuvastas Muinsuskaitseamet, et ehitustööde käigus satuti varemteadmata kesk- ja varauusaegsele kalmistule. Kuna kalmistu asub Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaamaanteeprojekteeritud teetrassi alal, ei olnud seda võimalik terviklikult säilitada.Selle tõttu määras Muinsuskaitseamet alale arheoloogiliste uuringute tegemise.

26.07–15.08.2018viis Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaa maantee ehitusalal Saarnakõrvesarheoloogilised uuringud läbi MTÜ AEG. Pärast arheoloogiliste uuringutelõppemist ning säilinud ala püstprofiilide kindlustamist lubasMuinsuskaitseamet jätkata teetööde tegemisega tingimusel, et tagatud olekskalmistu säilinud osa puutumatus ehitustöödest.

Arheoloogilisteuuringute tulemusena selgus, et kogu avastatud kalmistu ei jää tee-ehitusegahõlmatavale kaevetööde alale ning teest lõunapool on säilinud teaduslikkuinformatsiooni sisaldav kalmistu osa, mis vastab arheoloogiamälestisetunnustele. Sellest tulenevalt tegi Muinsuskaitseamet eksperdihinnangus ettepanekutunnistada Saarnakõrve kalmistu, mis on ainulaadne arheoloogilist teavet jamaastiku ajalist mitmekihilisust edasikandev objekt, arheoloogiamälestiseks.

Saarnakõrvekalmistu jääb osaliselt Keskkonnaministeeriumi valitsemisel olevalemäetööstusmaale (Karude Karjäär 7, KÜ 33801:001:0657), mille volitatud asutusun Maa-amet ja rentnik AS YIT Eesti, ning Majandus- jaKommunikatsiooniministeeriumi valitsemisel olevale transpordimaale (2 Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaatee; KÜ 33801:001:1077), mille volitatud asutus on Maanteeamet.

Muinsuskaitseametkaasas menetlusse Maa-ameti, AS YIT Eesti, Maanteeameti ja Kose Vallavalitsuse,teavitades neid kirjalikult Saarnakõrve kalmistu mälestiseks tunnistamiseametlusest ja andis võimaluse tutvuda eksperdihinnanguga. OllesMuinsuskaitseameti esitatud eksperdihinnanguga tutvunud, menetlusosalisedkirjalikke vastuväiteid Saarnakõrve kalmistu kultuurimälestiseks tunnistamise kohta ei esitanud.

Muinsuskaitseamettutvustas kalmistu mälestiseks tunnistamise eelnõud Kose Vallavalitsusele, Maanteeametile, Maa-ametile ja AS YIT Eestile 13.09.2019. Eelnõule arvamusi egavastuväiteid ei esitatud.

MuinsuskaitseNõukogu vaatas Muinsuskaitseameti eksperdihinnanguläbi 5.–12.12.2019 e-koosolekul ning tegi kultuuriministrile ettepanekutunnistada Saarnakõrve kalmistu kultuurimälestiseks.

Vastavus riiklikukaitse eeldusele ja kaitse alla võtmise põhjendus

Muinsuskaitseaduse § 10 lg 1 kohaselt on riikliku kaitse alla võtmise eelduseks, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainelise kultuuripärandiväärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muukultuuriväärtus. Kultuuriväärtuse hindamisel kasutatakse mälestise liikidekriteeriume kultuuriministri 15.05.2019 määruse nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitsealariikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitisteväärtusklassid“ põhjal.

Saarnakõrvekalmistu mälestiseks tunnistamisel on hinnatud selle vastavust arheoloogiamälestiseriikliku kaitse kriteeriumidele.

Esiteks on määrava tähtsusega objekti vanus ja asukoht. Arheoloogilistel uuringutel saadud leidude põhjal oli kalmistu kasutusel matmispaigana peamiselt 15.–17. sajandil, kuid juhuleiuna saadud hoburaudsõle põhjal on võimalik järeldada, et kalmisturajati juba muinasaja lõpus 13. sajandil. Kalmistu sisaldab arheoloogiliste teavete muinasajast varauusajani ning on ajalise mitmekesisuse ja -kihilisuse näitaja.

Teine oluline arheoloogiamälestise kriteerium on säilitatavus. See tähendab, et senisema kasutuse muutmise planeerimisel tuleb eelistada asja säilimist algses asukohas, et tagada maastiku ajaline mitmekihilisus.

Lisaks on oluline hinnatavalestisele leiduva teabe teaduslikku väärtust ja ainulaadsust. Arheoloogiliste uuringute põhjal on Saarnakõrve kalmistu kesk- ja varauusaegne külakalmistu, mille matusekiht sisaldab lisaks luustikele ka münte, ehteid ja tööriistu. Arheoloogilised leiud viitavad kõrge teadusliku väärtusega matmispaigale, mis on eeskätt piirkonna, kuid ka kogu Eesti kontekstis eripärane ja ainulaadne. Nii kaevamiste käigus leitud kui ka kalmistualal säilinud inimluud ja arheoloogilised leiud on hindamatuks allikaks mineviku matmiskombestiku, religiooni ja eluolu uurimisel.

Mälestiseks tunnistamisel on kaalutud riikliku kaitse kehtestamise vajalikkust ja kaitseulatust. Saarnakõrve kalmistu keskosa hävis Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaa maantee ümberehitustööde käigus enne inimluude avastamist ja tööde peatamist. Teetrassialal hävimisest päästetud kalmistu põhjapoolset osa ei olnud võimalik teetrassialal säilitada ning seal viidi läbi arheoloogilised kaevamised. Kalmistusäilinud lõunapoolsem osa jääb põhja-lõunasuunas u 40 meetri pikkusel ning ida-läänesuunas u 15–33 meetri laiusel alal tee-ehitusalt välja, vastavalt arheoloogiamälestise riikliku kaitse kriteeriumidele ning selle säilitamine kultuurimälestisena on põhjendatud. Mälestis paikneb riigimaal, kuid ilma riikliku kaitseta ohustab terviklikult säilinud luustikke nende asukoht aktiivse tee-ehitustöö piirkonnas. Kunamatustel kaasas olevad hauapanused on valdavalt metallist, siis ohustavad kalmistut ka detektorirüüste ja mitteteaduslikud kaevamised. Kunamatustel kaasas olevad hauapanused on valdavalt metallist, ohustab kalmistut detektorirüüste ja mitteteaduslikud kaevamised.

Mälestise piir

Saarnakõrve kalmistu on maa-alaline mälestis, mille asukoht ehk piir on vaja kehtestada. Mälestise piiri kehtestatakse vastavalt väliuuringutel saadud andmetele, mis viitavad kalmistuga seotud matusekihile ning arheoloogilistele leidudele.

Leevendus

Kuna Saarnakõrve kalmistu matused paiknevad maapinna lähedal, mõjutavad kaeve- ja muus pinnase teisaldamisega seotud tööd arheoloogilise kultuurikihi säilimist. Võimalik on teha leevendus, et Muinsuskaitseameti tööde luba ei ole vaja taotleda pinnasetöödeks, milles sügavus ei ületa 10 cm.

¹Mälestise piiri on märgitud käskkirja lisas esitatud kaardil, mille koostamisel on kasutatud Eesti põhikaarti ja maakatastri andmeid. Kaardiga saab tutvuda Muinsuskaitseametis, kultuurimälestiste riiklikus registris (<https://register.muinas.ee>) ja maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

Tõnis Lukas
Kultuuriminister

[Lisa 1](#) Kalmistu piiri Eesti põhikaardil